ועשיתינהו. כפיתי אותם בחזקה ומפני שטרחתי עליו ליכנס לו לפניס משורת הדין ממנכיני: **ואי דינא הוא.** אין כאן גמילות טובה להחזיק לו טובה שעל כרחו יפטור אמת: **המבזבז.** לעניים: **מחומש.** שבנכסיו שלא יצטרך לבריות: **עשר אעשרנו.** שני עישורין הוו להו חומש: **והא לא דמי כתרא לקמא.** דכי שקלת לקמא פטו להו ט' וכי הדרת מדלית מעשר דידהו לאו כי קמא הוא ואין כאן חומש בשניהם: **אעשרנו.** מדלא כתיב עשר אעשר לך הכי קאמר אעשרנו כראשון כלומר מעשר שני יהא כראשון: **שמועות הללו.** דרבי אילעא בתקנת אושא: **מתמעטות והולכות.** מתמורמים. הראשונה א"ר אילעא אמר ר"ל משום דר"י בר חנינא השניה ר' אילעא אמר ר"ל שלישית ר' אילעא לחודיה: **וסימניך.** בסדר ההלכות וכו' תדע סדר מיעוטן: **קטנים כתבו וכזבו.** בנו וכמותו כשהן קטנים כותב נכסיו המבזבז אל יבזבז ומעתה לא תתליף באיזו שלשה ובאיזו שנים ובאיזו אחד: **מגלגל עם בנו.** אם מסרב מלמוד יגלגל עמו בגמת ובדבריס רכים: **יורד עמו לחייו.** לדלותו ברלועה ובמוסר לתם: רב שמואל בר שילת מלמד תינוקות היה: **וספי ליה כי פורא.** הלעיטהו תורה כשור שאתה מלעיטו ואוכלו מאכל: **להעניתא מעת לעת.** להתענות כל היום וחינוכא לשעות מקודם לכן שנתיים כדאמרינן ביומא (דף פב.): **ובתינוקת.** שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשת כח בלימוד תורה. ותרתי סרי דקאמר שנת שתים עשרה גופא קאמר דאי בת שתים עשרה ויום אחד דאוריתא היא שמביאה שתי שערות וכת עושים ואין צורך לנו ללמוד ממיקתו של אביי: **לא חיי.** אם לא ברפואה בדוקה: **מרבתא דדיה.** מרה של דיה שקורין וולטו"ר: **נשפייה ונשקייה.** תמצאנו ממנו ותשקנו ממנו בשכר: **אלוהא דדיקלא.** סיב שגדל סביב דקל תומר כעין ווילנ"ה שכורך את עץ הגפן: **המכנים את בנו.** ללמוד תורה: **רב אחריו.** להכרותו ולהמיותו: **ואין מגיעו.** מסוכן הוא למות מרוב חולשו: **תכיריו רבין אחריו.** להיות פקחין בתורה כמותו: **הא דכתיב.** אל יכניסנו שמסוכן הוא פן יחלש וימות: **דכריא.** יכניסנו לפי שמתפקח: **שמכרה בנכסי מלוג.** הקרן: **הבעל מוליא.** דשויוהו רבנן כלוקח והוא לוקח ראשון: [**באולוסא.** אסיפת בני אדם]: **תנא מיניה.** דר' יוסי בר חנינא מרה[1] הוא: **זה הון בניו ובנותיו קטנים.** שתמיד יוס ולילה הן עליו והיא לדקה שאינו חיוב עליו בהם: **הון ועושר בביתו.** שאין הממון כלה ואעפ"כ לדקתו עומדת לעד: **זה הלומד תורה ומלמדה.** מתקיימת בו הרי הון ועושר בביתו ולדקתו עומדת לעד על שטרח ללמד לתלמידים: **זה הכותב בו.** הספרים קיימים לו שאינם כלים ולדקתו עומדת לעד: **לאינוי.** מי קרוב וקודם בגחלה: אוזם

עשיתינהו בעי. אלי עשוי צריך לומר דהיינו בדבריס כי ההוא דלקמן (דף גג.) מעלאי דידי היינו עשוי והשתא אמי שפיר דאמר עשיתינהו בעי דאם מן הדין היה מה היה לו לעשותם בדבריס היה לו להלקותם ולכופס על שיזונו אותו וכן פר"ת ומיהו מצינו עשוי שלא בדבריס כגון אין מעשין אלא לפסולות (לקמן דף עז.): **אל יבזבז יותר מחומש.** מפרש בירושלמי שפעם ראשונה יכול לבזבז חומש ומכאן ואילך בכל שנה ושנה יתן חומש הכיות:

שיהא אדם מגלגל עם בנו עד י"ב שנה. והא דתנן במסכת אבות (פ"ה) בן עשר למשנה לא שירד עמו לחייו אלא לגלגל: **וספי** ליה כי תורא. ולא ירד עמו לחייו עד י"ג שנה והא דתנן במסכת אבות בן חמש שנים למקרא היינו לגלגל ולא למיספי ליה: **בר** שית למקרא. היינו בר שית ויום אחד דומיא דבר עשר למשנה דהוי בר עשר ויום אחד דומיא דבר שית למקרא היינו למיספי ליה כי תורא ובר עשר למשנה לא למיספי ליה אלא לגלגל עד י"ג שנה:

ובת תריסר לתעניתא. פירש בקונטרס שנת י"ג ומשום תינוק ולר"י נראה דבת י"ב שנה ויום אחד קאמר דומיא דבר עשר כדפרישית ואשמעינן דלית לן השלמה דרבנן כר"י בפרק בתרא דיומא (דף פב.) והא דפי' נמי בקונט' בתינוקת שהיא ממהרת להביא כח לא היה צריך לפרש כן אלא שתינוק שלה שנה לפני גדלותה דהיינו י"ב שנה ויום אחד כמו תינוק שתינוקו שנה לפני גדלותו:

ומאי אסותיה. פר"ת שלא ישכנו אבל אין נראה לפרש לאחר שנשכו דהא אמר דלא חיי משמע דאין רפואה מועלת לו:

הבעל מוציא מיד הלקוחות. אלינא דר"י דאמר קנין פירות בקנין הגוף דמי לא צריכא לתקנת אושא אלא גרים לקים ואלינא דרים לקים מסיק לה בפ' המוכל (נ"ק ד' פח: ושם) אי נמי לר"י נמי אלטריך כגון נותן מתנה לאשתו שקנתה ואין הבעל אוכל פירות א"נ דכתב לה דין ודברים [1]אין לי בפירות נכסייך אבל אין לי לומר דכתב לה דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהם דהא תנן בפרק הכותב (לקמן דף פג.) דאם מכרה ונתנה קיים [2]: יתיב

בניו ובנותיו כשהן קטנים רבי שמואל בר נחמני אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן [3]הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד רב הונא ורב חסדא חד אמר זה הלומד תורה ומלמדה וחד אמר זה הכותב תורה נביאים וכתובים ומשאילן לאחרים [4]וראה בנים לבניך שלום על ישראל אמר רבי יהושע בן לוי כיון שבנים לבניך שלום על ישראל דלא אתי לידי חליצה ויבום רבי שמואל בר נחמני אמר כיון שבנים לבניך שלום על דייני ישראל דלא אתי לאינצויי: זה מדרש דרש ר"א לפני חכמים כו': יתיב

ואין מגיעו שחלש הוא יותר מדאי ורוצה לרפאותו ולא יועיל לו א"ד חבריו רצין אחריו ואין מגיעין אותו פי' מרוב חכמתו ותרוייהו איתנהו הא בבחיש והא בבריא פי' דבחיש שמסוכן הוא ופן יחלש וימות ולפיכך לא יכניסנו ואי בריא הוא מכניסו לתורה פחות מבן שש ואז חבריו רצין אחריו ואין מגיעים אותו אבל מיחלש לא חליש כולי האי כיון דבריא

מסורת הש"ס

1) לקמן סז: ערכין כח. ע"ז, כ) כ"ג כא., ג) [קדושין לא: וש"נ], ד) [לקמן עח: כ"ק פח: ב"מ לה. ולקמן לו: ב"ב ג. ודף קלט:], ה) [נעיל כב: ברכות כח. מגילה ז: פסחים עב.], ו) בס"א ניסף: דשמעתא, ז) אין לי בנכסיך ובפירותיך אבל אם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך אין לומר כו' כל"ל רש"ל ועי' במהרש"ל, ח) [וע' תוס' יבמות לו: ד"ה קנין ותוס' כ"ק פח: ד"ה כאוסא],

תורה אור השלם

1. וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:
בראשית כח כב
2. אַשְׁרֵי שֹׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֹשֵׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת:
תהלים קו ג
3. הוֹן וָעֹשֶׁר בְּבֵיתוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:
תהלים קיב ג
4. וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל:
תהלים קכח ו

גליון הש"ם

גמ' **באושא** התקינו המבזבז. בירושלמי פ"פ דפאה כך היתה הלכה בידם ושמחו וחזרו ועמדו הזקנים והסכימו ע"ד הראשונים: **שם** ובי **אשר** לעשות צדקה בכל עת. עי' מדרש רבה אמתר פ' קכד דף ל"ד ע"ד:

מוסף רש"י

לרב שמואל בר שילת. מלמד תינוקות היה (ב"ב כא.), **וספי** ליה כתורא. האכילהו והשקהו תורה כעל כרחו כשור שותתין עליו עול על צוארו (שם). **באושא** התקינו. כשהיה פנהדרין באושא שגלתה ושנה שם פנהדרי גדולה כדאמרינן בר"ה (לא.) גבי עשר תעניות (ב"מ לה.). **האשה** שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה. להיות הבעל אוכל פירות בחייה וגוף הקרקע יהיה לוקח לבשמתות (ב"מ לה.) שאם ימות בעלה תהא בהן ואם תמות היא ויירשה בעל יפפידו, וכיצד מלוג הן נכסים שנפלו מבית אביה או שהכניסה קרקעות ולא ניטומו בכתובתה, ולא קיבל בעל עליו אחריות ואוכל פירותיהן בחייה כתקנת חכמים תחת פרקונם, ולהכי מיקרי מלוג, שמולגן ומתפרן בעל, שאוכל הפירות כמלוגת הראש (רשב"ם ב"ב קלט.). ומתה. ובעל יורש אשתו דבר תורה (ב"מ צו.). **הבעל מוציא.** גוף הקרקע מיד הלקוחות והכי מיקי לה בפרק האשה (לקמן עח:) תקנת חושף בגופה של קרקע לאחר מיתה (ב"מ לה.) דאע"ג דבעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, בעל בנכסי אשתו אלמלא רבנן לשעבודיה משום מיבה יהוי לוקח ראשון (ב"ק פח.) ומיהו להכי אהני מכירת האשה, שאם ימות בעלה נחייה יעלה הלוקח (רשב"ם ב"ב ב.).

עין משפט נר מצוה

סז א עור חו"מ סי' רמז בב"י:
סח ב מיי' פ"ז מהלי' מתנות עניים הל"ה ופ"ח מהלי' ערכין הל"ג סמג עשין קסב טוש"ע יו"ד סי' רמט סעי' ח:
סט ג מיי' פ"ח מהלי' מ"ת הל' ו וס"ב הל' ב סמג עשין יב טוש"ע שם סי' רמה סעי' ה:
ע ד טוש"ע שם סעי' ח:
עא ה מיי' פכ"ב מהלי' אישות הל' ז סמג עשין עט טוש"ע אה"ע סי' ל סעיף ט:
עב ו מיי' פ"י מהלי' מתנות עניים הל' יט טוש"ע יו"ד סי' רנח סעי' ג:

לעזי רש"י

וולטו"ר. פרס.
ווילד"ה [ווידיל"א]. קונקנת.

תוספות רי"ד

אא"ב לאו דינא הוא מש"ה עשינהו אלא אי אמרת דינא הוא עשינהו בעי פי' הא בחזקת אב עומדים הנכסים לגבי מזונות. א"ר אילא באושא התקינו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות תנ"ה מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש ולא הניחו [חבירו] ומני ר"ע. אר"נ ב"י ואיתימא ר"א ב"י מאי קראה וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך פי' משמע שנוטל שני עישורים והיינו חומש. א' מחמשה והא לא דמי עשורא קמא לעשורא בתרא פי' דקמא הוי חד מעשר ובתרא קשקיל מט' דאישתייר בציר מאה ולא הוי בין תרוייהו חומש. אמר ר"א ה"ק אעשרנו לבתרא כקמא פי' מדלא כתיב אעשר לך: אר"י באושא התקינו שיהא אדם מתגלגל עם בנו בחלמוד תורה עד י"ב שנה פי' מתנהג עמו בפיוסים מכאן ואילך יורד עמו עד לחייו פי' לרדותו כרצועה ובחוסר לחם. איני והא"ל רב לר"ש בר שילת בציר משית לא תקביל מכאן ואילך קבל ואספי ליה כתורא פי' שמואל ב"ש מלמד תינוקות הוה ואספי פי' לשון ספו לי מאליה כלומר מלעיטו ד"ת כשור הלועט לגימות גדולות: ל"ק הא למשנה הא למקרא דאמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא [בר עשר למשנה] בר תריסר לתעניתא מע"ל ובתינוקת [בת תריסר] פי' ישלים תעניתו כל היום ובתינוקת פי' לפי שממהרת להביא שנה א' קודם לאיש ומדאורייתא אינה מתענה כל היום כי אם בשנת י"ג אבל כל שנת י"ב כקטנה דמיא ומדרבנן מחנכין אותה להשלים התענית שנה א' קודם הזמן: א"ד קטינא כל המכנים את בנו פחות מבן שש רן אחריו להבריותו ואינו מגיעו פי' להבריותו

הוא. גרסי' בפ' מציאת האשה מעשה הוה ההוא עניא דהוה רגיל לשדורי ליה כל מעלי יומא דכיפורי ד' מאה זהוי. יומא חד שדריה ונהליה ביד בריה אתא א"ל לא צריך א"ל מאי חזית א"ל חזאי דקמולפי עליה יין ושמן אמר מפקנא כולי האי עיפינהו שדריתנו פי' כפליה כי קא ניחא נפשיה א"ל אייתי חשבוני דצדקה חזא דהוי כתיב ביה שבעה אלפי דינרי קיסרי פי' שם מקום אמר אורחא רחיקא וזוודא קלילי פי' צדה קלה הכינותי לדרך שאני אבוא לה קם בזוביה לפלגא דמזונא והיכי עביד הכי והא א"ר אילא המבזבז וכו' ה"מ מחיים פי' שמא ירד מנכסיו אבל לאחר מיתה לית לן בה: אר"י ב"ח באושא התקינו האשה שמכרה בנכ"מ בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות פי' אע"פ שמן הדין יהא מכרה קיים שאין לבעל בחיי אשתו אלא פירות והגוף לאשה פי' הקרן וכשמתה בעלה יורש גם הגוף אבל עתה שקדמה ומכרה מכרה מכור דומיא דבן שיורש נכסי אביו ואם מכרן אביו בחייו הן מכורים שהיורש אינו יורש אלא מה שמוצא לאחר מיתה ובאושא התקינו שיוציא הבעל מיד הלקוחות כלא דמים שעשאוהו חז"ל כלוקח משעה שכנס את אשתו ולא כיורש וכיון שהוא לוקח ראשון מוציא מיד הלקוחות: אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת. רבותינו שביבנה ואמרי לה ר"א אומר זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים ר"ש ב"נ אמר זה המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו ומשיאן סמוך לפירקן: הון ועושר בביתו וצדקתו עומדת לעד. ר"ה ור"ח חד אמר זה המלמד תורה ומלמדה. וחד אמר זה הכותב תנ"ך ומשאילן לאחרים. זה מדרש דרש וכו':

יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא. משמע דרב יוסף היה קטן מרב המנונא ובפ"ק דקידושין (דף כה. וסס) משמע דרב המנונא תלמידו של רב חסדא היה גבי סבי דמזייתא דלא אמו לפירקיה דרב חסדא אמר ליה לרב המנונא זיל לנעיניהו ורב יוסף מבירו של רב המנונא הוה אלא ל"ל דתרי רב המנונא הוו[1]:

ומאי עליה מעילוייא דאב. לקמן בפרק מליאת האשה (דף סח.) פר"ח דהא דאמר שמואל שמין באב לא ליפות כח הבת ליתן לה יותר מעשור נכסים אם האב היה ווותרן אלא לגרוע כחה וליתן לה פחות מעשור נכסים אם אנו יודעין שהוא עני דלא מצינו שומא לעלויי אלא לגריעותא כדאמרי' בפ' מליאת האשה (ג"ז סס) מעשה ונתן לה רבי עד שיש עשר בנכסים ולקמן (דף נב:) נמי משמע דדוקא עד עישור נכסים שרו רבנן אבל טפי איכא עבורי אחסנתא דפריך מי איכא מידי דרחמנא אמר ברא לירות ברתא לא תירות ומתקני רבנן כו' ומסיק עד כמה משמע עד כמה שרו רבנן אע"ג דדמי לעבורי אחסנתא עד עישור נכסים ומיהו הכא משמע עלויי דאב דשמואל לעלויי קאמר ויש לומר דלענין מטלטלי דוקא הוי לעלויי דכיון דשמין בדעת האב גביא נמי ממטלטלי אבל לענין כמה בדעת האב ליתן הוי לגריעותא אלא להוסיף על עישור אלא לפחות וא"ת דבפרק מליאת האשה (ג"ז סס) תנן רבי יהודה אומר אם השיא בת הראשונה יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה משמע אפילו נתן לראשונה יותר מעישור נכסים מדקא מהדרי ליה רבנן פעמים שאדם עשיר והעני דעתו ולא פירוש עשיר בדעת והעני בדעת ולא יתן לזאת כמו שנתן לראשונה אלא שמין את הנכסים ועישור נכסים יתנו ולא יותר ושמואל דאמר שמין באב כר"י סבירא ליה ואור"י דלעולם לא קאמר רבי יהודה יתן לשניה כדרך שנתן לראשונה אלא דווקא כשנתן לראשונה עישור נכסים או פחות ורבנן מהדרו ליה דאין ללכת אחר דעתו הראשונה כיון שדעת האדם משתנה הילכך לעולם יתנו עישור נכסים ויש להביא ראיה דרבי אית ליה בהדיא כר"י בפרק מליאת האשה (שם) וקאמר רבי בהדיא שמעתתא דפרנסה טרפא ממעבדי ולא מזונות לפי שמזונות אינן קנויים כדאמרינן בהניזקין (גיטין דף נא. וסס) ופרנסה מיקנ קייגא כדאמר התם ואם איתא דלהוסיף על עישור נכסים נמי שמין באב אם כן פרנסה נמי אינה קנויה אבל אם אין שמין אלא לפחות מעישור נכסים ניחא אע"פ שאין לה קצבה למטה כיון דלמעלה מיהא יש לה קצבה יכולין הלקוחות ליזהר ולהניח מבני חרי כדי עישור נכסים ומיהו אין ראיה דאם כן מהאי טעמא נמי יש קצבה למזונות כששיעבדו האחים דהא יש קצבה למעלה עד בגר ואין לומר דהתם איכא למימר שמא תלקה ותצטרך רפואה ואמרינן בפרקין[1] דרפואה שאין לה קצבה היא בכלל מזונות דהא תניא בהניזקין (ג"ז סס) פסק לזון ה' שנים בת אשתו יש לה קצבה דקתני והיא ניזונת מנכסים משועבדים אלא ודאי אע"פ שקנויים למעלה עד בגר כיון שאין קנויין למטה דאפשר שתגיע קודם לא תשיבי קנויין אבל פרנסה יש לה קצבה שאפשר ללקוחות לברר הדברים ע"י ב"ד ולשום דעתו של אב בין למעלה בין למטה: **ואמר** ליה דיל זון בו'. ואם תאמר ומאי אולמיה הא דשמואל יותר מהיא דרב יצחק בר יוסף דמבעיא לן אי סבר רב כוותיה וי"ל משום דשמואל עביד עובדא מייתי מיניה ולא מסתבר ליה דרב פליג אדשמואל דהא בלאו הכי משמע דרב זן היינו מזונות אלא דמבעיא ליה משום דלא ניחא ליה למימר שיחלוק רב על המשנה דקתני דמזונות הבנות הוי כירושת בנין דיכרין ומייתי ראייה משמואל דעביד עובדא והכי נמי מלי סבר רב כדמשמע לישנא דזן רב וסברי דאחרי כן שינו המקנה וא"ת והיכי משמע מילתא דשמואל דאמר זיל זון דמזונות ממש קאמר יותר ממילתיה דרבי חייא בר יוסף דקאמר רב זן וי"ל דסברא הוא בשעה שפוסק הורמה יש לו לפסוק בלשון דליכא איכא למימר טפי דזיל זון ממש קאמר אבל רבי חייא בר יוסף היה שונה קבלתו ולא היה כל כך מדקדק בלשונו: **אמר** להו זילו אהדדו בו'. עוינן בדבר משנה תשיב להו רב נחמן והוא בעצמו היה יכול להחזיר הדין אלא שבעלי דינין לא היו שומעין לו כמו לדיינין לכך קאמר להו זילו אהדדו:

סוף

יתיב רב יוסף קמיה דרב המנונא ויתיב רב המנונא וקאמר כשם שאין הבנים יורשין אלא מן הקרקע כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע אוש עליה כולי עלמא דשביק ארעא הוא דירתי ליה בניה דלא שביק ארעא לא ירתי ליה בניה אמר ליה רב יוסף ודלמא [a]כתובת בנין דכרין קאמר מר אמר ליה [b]מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא אמר רבי חייא בר יוסף רב זן מחיטי דעלייה איבעיא להו פרנסה הויא ומאי עלייה מעילוייא דאב וכדשמואל [c]דאמר שמואל [d]לפרנסה שמין באב או דלמא מזוני ממש הוה ומאי עלייה מדברים טובים שנאמרו בעלייה דאמר רב יצחק בר יוסף בעלייה התקינו שיהו בנות ניזונות מן המטלטלין תא שמע בידיה דרבי בנאי אחוה דרבי חייא בר אבא הוו מטלטלין דיתמי אתו לקמיה דשמואל א"ל זיל זון מאי לאו למזוני וכדרב יצחק בר יוסף סבירא ליה לא התם לפרנסה הואי ושמואל לטעמיה דאמר שמואל לפרנסה שמין באב הוה עובדא בנהרדעא ודון דייני דנהרדעא בפומבדיתא ואגבי רב חנא בר ביזנא אמר להו רב נחמן זילו אהדרו ואי לא מגבינא לכו לאפדנייכו מינייכו רבי אמי ורבי אסי סבור למיזן ממטלטלי אמר להו רבי יעקב בר אידי מילתא דר' יוחנן ור"ל לא עבדו בה עובדא אתון עבדין בה עובדא רבי אלעזר סבר למיזן ממטלטלין אמר לפניו רבי שמעון בן אליקים רבי יודע אני בך שאין מדת הדין אתה עושה אלא מדת רחמנות אלא [e]שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות ההוא דאתא לקמיה דרב יוסף אמר להו הבו לה מתמרי דעל בודיא אמר ליה אביי אילו בעל חוב הוה כי האי גוונא מי הוה יהיב ליה מר אמר ליה דהזייא לבודיא קאמינא

סוף

אוש עליה כולי עלמא. והוא לא פי' דבנים יורשין דקאמר כתובת בנין דיכרין היא וסבורים שפתח ירושה קאמר שאין הבנים יורשין מטלטלין: **דלמא כתובת בנין דיכרין קאמר מר.** לפי שפתי תקנות הללו שתקנו חכמים בתנאי כתובה לומדות זו מזו וכתובת בנין דכרין תנן בפרק מי שהיה נשוי (לקמן דף נא.) דאין נגבית מן המטלטלין דתנן ר' שמעון אומר אפי' יש שם נכסים שאין להם אחריות אינן כלום עד שיהא שם נכסים שיש להן אחריות מותר על שתי הכתובות דיבר והתם מפרש ד)להילכתא כתובת בנין דיכרין דתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומתו ואח"כ מת הוא ויתומין של כל אחת מבקשין כתובת אמן כגון שכתובת האחת מרובה או אם שתיהן שוות פעמים שבני האחת רגיש ובני האחת מועטין ואותן המועטין מבקשים כתובת אמן ויחלקוה ביניהן ובני השניה יחלקו את כתובת אמן ביניהן ובאין עליהם מכח תנאי כתובת אמן שכתוב בה כתובת בנין דכרין דיהוון ליכי מינאי אינון ירתון כסף כתובתיך כו' אם יש מותר דיבר על שתי הכתובות שתתקיים בו נחלה דאורייתא אלו מטלטלין כתובת אמן ואלו מטלטלין כתובת אמן ואם לאו חולקין בשוה למנין גולגלותם דבמקום דמעקרא נחלה דאורייתא לא תקון רבנן: **מר דגברא רבה הוא ידע.** שאין ללמוד מזון בנות מירושת בנים אלא מירושת כתובת בנין דכרין שבאה מכח תנאי כתובה כמותה: **רב זן מחיטי דעלייה.** יתומות באו לפניו ותובעות מזונות מחיטי דאביהן שלא היו שם קרקעות אלא מטלטלין ונתן להם: **פרנסה הואי.** לא מזונות היו אלא פרנסת נדוניא לינשא והיא גבייא ממטלטלי: ה)**וכדשמואל דאמר לפרנסה שמין באב.** אומדין לפי ותרנותו של אב או לפי קמלנותו אם היה קייס כך וכך היה נותן להם מנכסים הללו וכיון דאומד דעתו שיימינן מקרקעי ומטלטלי שוים בכך: **מעילוייא דאב.** לפי אומד עילוי דעת ותרנותו: **או דלמא מזוני ממש.** ואע"ג דתנאי כתובה ככתובה ואין נגבית ממטלטלי דכל אסמכתא דשטרי מקרקעות היא לפי שעומדות בעין רב סבר לה כתקנת עלייה והיינו דקאמר מחיטי דעלייה: **זיל זון.** את הבנות: **הוה עובדא ודון דייני.** לזון מן המטלטלין: **מתמרי דעל בודיא.** שהן מטלטלין: **בודיא.** מחללות שנותנין תחת הדקלין כשגודלין התמרים: **אילו בעל חוב הוה.** כלומר אפילו בעל חוב שיפה כחו לגרוף ממשועבדין אינו גובה ממטלטלין של יתומים וזו תגבה למזון הבנות שהורע כחן אבל משועבדים: **דהזו לבודיא.** הקרובות לגדול ועדיין מחוברות:

יתוס

ע) [בכתוב פכ.], כ) [לקמן סח.], ג) [בדרוש יא.], ד) ס"א לכתובת בנין. בל"ל רש"ל, ה) [ל"ל אחר ד"ה מעילוייא], ו) [וכ"כ תוס' בעירובין סב. ותוס' יבמות פג: וע' תוס' סנהדרין יז:], ז) [לקמן נב:].

מוסף רש"י

לפרנסה שמין באב. הבת יתומה שבאת לינשא, נותנים לה נדוניה כפי אומד שלו בקיאין באביה, ותתן לו קמלן (לקמן סח:) כל לשון פרנסה לשון עשירה לריבה הוא, קונדיי"ר בלע"ז (גיטין סה:).

מסורת הש"ס

ע) א מיי' פט"ז מהל' אישות הל"ז טוש"ע אה"ע סי' קיא סעי' יד: **עד** ב מיי' פ"כ סס הל' ג סמג לאוין עא טוש"ע שם סי' קיג סעי' ז':

תוספות רי"ד

יתיב ר"י קמיה דר"ה ויתיב ר"ה וקאמר כשם שאין (הבעל יורש) [הבנים יורשין] כתובת בנ"ד אלא מן הקרקע כך אין הבנות ניזונות אלא מן הקרקע:

יסוס ויתומה. לא ואחות ונכסיהם ביד אפוטרופוס: **הבלו ליתום בשביל יתומה.** הבלו ליתום מזונות יתירים שמיזון אחותו עמו: **דאיכא פרטי.** אחותו ותשמשנו: **מוליאין.** מן היתומים: **מוליאין לכנות מן הכנים.** למזונות ולפרנסה: **ולכנות מן הכנות.** לקטנות מן הגדולות. אם אין שם אלא בנות והחזיקו גדולות בנכסים מוציאין מידם וחולקות בשוה והכא ליכא מזוני שאין הבנות מזונות מן הבנות לפי שכולן שוות בירושה: **ולכנים מן הכנים.** לקטנים מן הגדולים לחלוק בשוה: **אבל לא לכנים מן הכנות בנכסים מועטין.** שאין בהן כדי זון אלו ואלו עד שיגבו דאמרי רבנן[ה] הכנות יזונו והכנים יאכלו על הפתחים: **לפרנסה.** לגדוליה: **מתני' ולא כתב לה כל נכסים כו'.** מייב להיות כל הנכסים אחראין לה ולא יכול לומר לה אין לך אלא שדה הכתובה לך בשטר כתובתך: **וכהכנה.** שאינו יכול לקיימה משנשבית כותב לה אפרקיך ואהדרינך למדינתך לפי שאשת כהן אסורה לבעלה אם נתנסה: **אינו רשאי.** שכבר נתחייב בפדיונה משנשבית: **חייב לרפאותה.** שהרפואה כמזונות: **רשאי.** שאין אדם חייב לזון גרושתו: **גמ' מאיר** פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה בפרק אע"פ[ו]: **והיא כותבת התקבלתי כו'.** לזון שובר ואפי' לא נתקבלה ור' מאיר אינה יכולה לגמול בעודה תחתיו ומתני' נמי דקתני לא כתב לה כתובה גובה כתובתה שלימה קא סלקא דעתך ואפילו מחלה: **אחראין לכתובתיך חייב.** שנתעבדו נכסיו. וקס"ד נשתעבדו בכל דין שעבוד כאילו נכתב בתוך השטר ואם ימכור נכסיו תטרוף לקוחות: **אמאן לר' יהודה.** דאמר שטר שלא נכתב בו אחריות לא מדעת המלוה נעשה אלא סופר טעה והרי הוא כמי שנכתב וטורף מן המשועבדים יש

סוף סוף כל העומד[ז] לגזוז כגזוז דמי דצריכא לדיקלא קאמינא: ההוא יתום ויתומה דאתו לקמיה דרבא אמר להו רבא העלו ליתום בשביל יתומה אמרי ליה רבנן לרבא והא מר הוא דאמר[ח] ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזוני בין לכתובה ובין לפרנסה אמר להו אילו רצה שפחה לשמשו מי לא יהבינן ליה כל שכן הכא דאיכא תרתי: תנו רבנן[ט] אחד נכסים שיש להן אחריות ואחד נכסים שאין להן אחריות מוציאין למזון אשה ולבנות דברי רבי רבי שמעון בן אלעזר אומר נכסים שיש להן אחריות מוציאין לבנות מן הבנים ולבנות מן הבנות ולבנים מן הבנים ולבנים מן הבנות בנכסים מרובין אבל לא לבנים מן הבנות בנכסים מועטין נכסים שאין להן אחריות מוציאין לבנים מן הבנים ולבנות מן הבנות[י] ולבנים מן הבנות אבל לא לבנות מן הבנים אע"ג דקיימא לן[יא] הלכה כרבי מחבירו הכא הלכה כרבי שמעון בן אלעזר דאמר רבא[יב] הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה: **מתני'**[יג] לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי בית דין כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז[יד] ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך חייב שהוא תנאי בית דין[טו] לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו[טז] ובכהנת אהדרינך למדינתך חייב שהוא תנאי בית דין[יז] נשבית חייב לפדותה[יח] ואם אמר הרי גיטה וכתובתה ותפדה את עצמה אינו רשאי[יט] לקתה חייב לרפאותה[כ] אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי:

גמ' מני רבי מאיר היא דאמר[כא] כל הפוחת לבתולה ממאתים ולאלמנה ממנה הרי זו בעילת זנות דאי רבי יהודה האמר[כב] רצה כותב לבתולה שטר של מאתים והיא כותבת התקבלתי ממך מנה ולאלמנה מנה והיא כותבת התקבלתי ממך חמשים זוז אימא סיפא כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז ולא כתב לה כל נכסים דאית לי אחראין לכתובתיך חייב שהוא תנאי בית דין אתאן לר"י דאמר אחריות טעות סופר הוא דאי רבי מאיר האמר[כג] אחריות לאו טעות סופר הוא דתנן[כד] מצא שטרי חוב אם יש

משום שלא תהא קלה בעיניו להוציאה דפריך התם הש"ס גבי אשה שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה ואמאי תזבין לכתובתה בטובת הנאה לבעלה כו' ומשני הא מני ר"מ היא דאמר לאסור לאדם שיסהא עם אשתו שעה אחת בלא כתובה מ"מ שלא תהא קלה בעיניו להוציאה על כן נראה דר"מ לא מבעיא קאמר לא מבעיא היכא דלית לה דהויא בעילתו בעילת זנות משום דקלה בעיניו להוציאה אלא אפילו לית לה כיון דלא סמכה דעתה הויא בעילתו בעילת זנות ודייק מדלא קתני כל כתובה שאין לה מאתים ואלמנה שאין לה מנה הרי היא בעילת זנות אלא נקט כל הפוחת משמע שבא לומר אע"ג דתנאו בטל ואית לה הויא בעילת זנות וקשה לר"י דמנא לן דכל הפוחת ואפי' בתנאי דלמא בתנאי מודה ר"מ דתנאו קיים דכל הפוחת דמשמע דאפילו בתותו ענין שיש לה היינו בסוף ביאה דאמרינן בפ' אע"פ (לקמן דף נז.) דאינה מוחלת וי"ל דלגבן כל הפוחת משמע שהוא פוחת לה ובסוף ביאה אינו יכול לפחות לה אלא היא פוחתת לעצמה ולא שייך לגבן פחת אלא בתנאה א"נ מדנקט כל קא דייק וא"ת דבפרק אע"פ (שם) אמר דבסוף ביאה לדברי הכל אינה מוחלת והתמוכל (נ"ק פט. ושם) משמע שיכולה למכור ולמחול ויש לומר כדפירש הקונטרס לקמן דדוקא בעל פה אינה מוחלת דאמירתה לאו כלום היא כיון דכבר זכתה אלא אם כן כתבה שובר ואם תאמר ומאי קאמר (ב) הא מני רבי מאיר היא הא משמע בפרק אע"פ (לקמן שם) דלרבי יהודה נמי אינה יכולה למחול דתנאו בטל ודווקא בכותבת לו התקבלתי קאמר ויש לומר דהתם מיירי לפי המקבלת דשמעתין דקאמר ואי בעית אימא רבי יהודה התם בכתבה ליה התקבלתי ואם תאמר ומנא לן דלרבי מאיר אפילו בכתבה ליה התקבלתי לא מני מחלה דקאמר מני ר' מאיר היא דלמא ר"מ לא מבעיא בהתקבלתי קאמר דמלי מחלה דהויא בעילת זנות אלא אפי' בעל פה דתנאו בטל הויא בעילת זנות וי"ל דהשתא אין נראה לו לחלק בין כתבה לא כתבה: **מני** רבי מאיר היא. השתא משמע ליה מתני' דלא כתב לה היינו לפי שהתנה עמה: **אתאן** לר' יהודה דאמר אחריות טעות סופר הוא דאי רישא ר"מ ס"פא ר' יהודה. אסיפא אלא דיש"מ לדקדק מני אי רבי מאיר הא אמר אחריות לאו טעות סופר הוא אי רבי יהודה כתב לה שדה שוה מנה במאתים אמאי חייב והא לרבי יהודה יכולה למחול אלא דרך הש"ס דמדקדק מרישא כל כמה דמלי למידק וכענין זה יש בפרק כירה (שבת לט:) גבי מעשה שעשו אנשי טבריא ובפרק קמא דעירובין (דף טז.) גבי נמלאת שלשה מדות במחילה. [וע"ע תוספות שבת לט: ד"ה אלא פניו וכו' ומש"ס על הגליון]:

חמשה

דאי לר"מ נהי דגביא מב"ח משום שאינו רשאי לפחות לה מכתובתה אבל ממשעבדי אמאי גביא ודא ס"ל דאחריות לאו ט"ס הוא דתנן בב"מ פ"ק מצא שט"ח אם יש בו אחריות נכסים פי' ששיעבד לו כל קרקעותיו לא יחזיר למלוה דשמא פרוע הוא ומלוה נפל ויהיו ב"ד נפרעים שלא כדין.

עה א ב מיי' פט"ז הל' מלו' מאכות אלכה ז טוש"ע אה"ע סי' ק סעיף ח ומ' קיב סעי' ז:

עו ג מיי' פי"ב שם הלכ' נ ה סמג עשין מח טוש"ע שם סימן סט סעיף ח ג:

עז ד מיי' פט"ז שם הל' י סמג שם טוש"ע שם סי' ק סעיף ח:

עח ה מיי' פי"ב שם הלכה ה ופי"ד שם הלכה יח סמג שם טוש"ע שם סי' סט סעיף ח:

עט ו מיי' פי"ד שם הלכה יח סמג שם טוש"ע שם סימן עח סעיף ו:

פ ז ח מיי' שם הל' יח יט טוש"ע שם סעיף ח:

פא ט מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע שם סי' עט סעיף ח:

פב י מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

פג כ מיי' פ"י שם הל' ז ופי"ב שם הל' ח סמג שם ולאוין פח טוש"ע שם סי' סו סעיף ט:

גליון הש"ם

גמ' ולבנים מן הבנות. עיין לקמן דף לו ע"א תוס' ד"ה אלמנה שתפסה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מני וכו' וכיון דאמר לה לית לך אלא מנה לא סמכה דעתה: (ב) בא"ד יא"ת ומאי קאמר הכא מני ר"מ:

מוסף רש"י

מוציאין למזון אשה ולבנות. וכל שכן פרנסה, ולא מיבעיא פרנסה אלא אפילו מזונות, דסלקא דעתך אמינא כיון דתנאי כתובה ניתנו ניתנו ככתובה ולא ניגנו ממטלטלי, קא משמע לן (לקמן שם). הלכה כרבי מחבירו. במקום יחיד (פסחים כז:). לא כתב לה כתובה. במקום שאין כותבין כתובה, דכולהו אתנאי קא סמכי, אי נמי במקום שכותבין וגובה. לר"מ מיהו בעילת זנות באיסור היא (לקמן נז:). התקבלתי ממך. אע"פ שלא נתקבלה מחלה וכותבת בלשון שובר (לקמן נד:).

תוספות רי"ד

א"ר הל' ממקרקעי ולא ממטלטלי בין למזונות בין לפרנסה. פי' פרנסה הוא נדוניתא. והאידנא תקינו רבנן בתראי דמיתזי אפי' ממטלטלי. עיין בפרק מציאת האשה: **מתני'** לא כתב לה כתובה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מפני שהוא תנאי ב"ד כתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז ולא כתב לה כל נכסין דאית לי אחראין לכתובתך חייב מפני שהוא תנאי ב"ד לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאנתו ובכהנת אהדרינך למדינתך חייב מפני שהוא תנאי ב"ד: נשבית חייב לפדותה אמר הרי גיטה וכתובתה תפדה א"ע אינו רשאי. פי' מפני שהנאי ב"ד הוא להתחייב בפרקונה. ואפילו נתן לה כתובה לאחר מכאן הואיל ובשנשבית היא תחתיו. לקחה חייב לרפאותה אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא א"ע רשאי. פי' דרפואה דמיא למזונות, וכי היכי דכי יהיב לה גט וכתובה תו לא יהיב לה מזונות. רפואה נמי לא יהיב לה. פי' תנאי ב"ד. כל דבר שתיקנו ב"ד לא בעי כתיבה דתקנות ב"ד כמאן דנקט שטר' בידיה דמי. כתב לה שדה שוה וכו' לא מכריע היכא דלא כתב לה כתובה דלא מצי למיעקר תקנות ב"ד וחייב לתת לה מאתים. אלא אע"ג דכתב לה שדה שוה מנה תחת מאתים זוז וא"ל זה השדה יהיה לך לשיעבוד

תוספות רי"ד (המשך)

כתובתיך שעשה תחבולי שלא פיחת תנאי ב"ד אלא אוקיר לה שדהו שוה מאה במאתים ולא כתב לה כל נכסי דאית לי אחראין לכתובתך שנמצא עכשיו שאינה יכולה לטרוף היום או למחר אלא אותו השדה שאינו שוה אלא ק' גם זה לא הועיל לו כלום שכל נכסיו אחראין לכתובתה. ואע"ג דלא כתב לה מפני שהוא תנאי ב"ד שיכתוב אדם כך כדאמרי' לקמן בפ' האשה שמעון בן שטח תיקן שיכתוב כל אדם לאשתו כל נכסי אחראין לכתובתך. וכיון שתקנות ב"ד הוא אע"פ שלא כתב לה ככתוב דמי וה"ה נמי אם כתב לה שדה שוה מאתים לכתובתה כדי שיהי' נכסיו בנ"ח ויוכל למוכרן ולא תחזור האשה עליהן לא עשה כלום. מפני תנאו של שמעון בן שטח אלא תנא דמתני' אתא לאשמועינן שא"י לפחות ממאתים זוז בשום ענין ואם השדה שוה מאתים ולא פיחת כלום אך אם נשתדף אותו השדה טורפת משאר נכסיו. ואע"ג דלא כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתך כתקנות שמעון בן שטח: ודייקו בגמרא מני מתני' ר"מ היא דאמר כל הפוחת לבתולה מד' ולאלמנה מק' ה"ז בעילת זנות. פי' ואפילו מחלה איהי לאו כל כמינה דאי ר"י האמר אם רצה כותב לבתולה ר' והיא כותבת לו שנתקבלתי ממך ק'. ולאלמנה ק' והיא כותבת לו התקבלתי ממך נ' זוז פי' ובמתני' תני שאם כתב לה שדה שוה ק' תחת ר' זוז אע"פ שהאשה נתרצית בכך אין ממש במעשיו אלא מתני' דלא כר"י אימא סיפא כתב לה שדה שוה ק' תחת ר' זוז ולא כתב לה כל נכסי דאית לי אחראין לכתובתך חייב מפני שהוא תנאי ב"ד. פי' משמע דגביא ממשעבדי אע"ג דלא כתב לה שיעבוד נכסין. אתאן לר"י דאמר אחריות ט"ס הוא ואע"ג דלא כתוב ככתוב דמי